visat.

Tardor 2020

Kikí Dimulà ens ha deixat un missatge

Joaquim Gestí

A principi d'estiu l'editorial Godall va publicar, amb el títol *Us he deixat un missatge*,* una àmplia antologia de la poeta grega Kikí Dimulà, malauradament traspassada a finals del passat febrer als vuitanta-nou anys. La seva mort ha deixat òrfenes les lletres gregues, que han perdut la veu poètica més important de la generació de postguerra i el referent líric més internacional, i també el país sencer, que acomiadava una poeta estimada i popular.

Coneguda, reconeguda i traduïda arreu, especialment a l'anglès, al francès i a l'italià, la seva presència a casa nostra ha estat intermitent. El primer contacte va ser l'any 2005, quan Víctor Obiols va convidar-la al Festival de Poesia de Barcelona. Va ser, de fet, l'únic viatge a terres ibèriques. Posteriorment Dolors Miquel s'hi ha referit i ha traduït alguns poemes en articles de premsa i en revistes i, finalment, el 2016, l'Ars Santa Mònica va dedicar-li un dels seus *Dilluns de Poesia*. En aquest sentit, la recent edició de Godall, que conté una introducció a la seva poètica, proporciona un retrat més precís de l'artista.

Perquè, malgrat haver rebut els honors i els premis més grans i de ser considerada en vida com a part de l'Olimp literari hel·lènic, format per déus gairebé intocables, Kikí Dimula, que va treballar al Banc Nacional de Grècia durant 25 anys, va ser sempre una dona d'una normalitat inusual per a una poeta. Aquesta aparent simplicitat, que amagava un sentit de l'humor, àcid, irreverent, murri i burleta, li permetia afirmar, quan la crítica la situava al costat de Kavafis, Seferis, Ritsos o Elitis, o fins i tot la considerava una segona Safo, que sempre havia tocat de peus a terra pel que feia als honors i que no somiava amb seure a la primera fila del Parnàs poètic, al costat dels més grans, sinó allà on hi hagués un seient lliure, encara que fos a les files de darrere. Facècies a banda, també considerava que un o una poeta que cometi l'error de comparar-se amb les glòries que l'han precedit, deixarà d'escriure, especialment a Grècia.

Cronològicament situada dins de la segona generació poètica de postguerra, al costat de noms menys coneguts per a nosaltres, però també importants, com ara Titos Patríkios o Manolis Anagnostakis, el seu primer poemari *Èrebos* és el reflex d'un món desvalgut i insegur, resultat de la dissolució existencial de la humanitat durant la Segona Guerra Mundial i, en el cas grec, la posterior guerra civil. Un món on la poeta, per tal de sobreviure, fa ús del procés creatiu per interferir decisivament en la seva lògica. En les moltes entrevistes que va concedir al llarg de la vida recordava que quan era jove no es cansava de parlar sobre les coses que no canvien. «La meva insistència en el tema em feia la sensació que era capaç d'arrossegar, amb els meus versos, aquestes coses cap a un canvi. Al final, de tot el que vaig voler canviar, l'únic que va canviar va ser allò que no hauria volgut que canviés: jo mateixa [...]». Una idea irònicament reflectida al poema que du per títol:

En fallida

Ara gairebé estic sense feina.
De més jove
manufacturava sobretot queixes.
Però també reunia
situacions de segona mà
que transformava fàcilment
en excentricitats i vehemències.
Feina rutinària.
M'anava força bé.

Ara em dedico a foteses.
Tot just per viure:
pujo al meu temps a l'atur
i executo petits recorreguts
per evocar una mica
les feines moderades
de la meva joventut.

Malgrat els esforços de la crítica per encasellar-la dins d'un corrent estètic determinat, Kikí Dimulà, igual que Emily Dickinson o Konstandinos Kavafis, l'admiració pels quals és present a la seva obra, té una veu pròpia, independent i difícilment classificable dins de cap moviment o tendència poètica. De fet, les seves composicions no s'assemblen a res ni a ningú. Pocs poetes fan la impressió d'una

novetat tan radical.

Optimisme

Ja ni sé quants dies fa
que no sona el telèfon.
El teu sentiment mòbil està bloquejat.

L'aparell està bé va dir el tècnic
he de cavar
potser falla el contacte

falla el contacte? Impossible
això només passa als contes
vaig renyar-lo

en qualsevol cas, si és això, jo mateixa puc cavar
saps quantes serioses avaries he enterrat?

Començant per la tria de temes a través dels quals sorgeix la poesia, un temes sovint ínfims, extrets de quotidianitat: una fotografia, la contemplació del mar, la pluja, present a tants i tants versos...

La o disjuntiva

La pluja m'ha tancat dins
i ara romanc pendent de les gotes

Com puc saber, però, si això és pluja
o llàgrimes del cel interior d'un record?
M'he fet massa gran per anomenar
els fenòmens sense embuts,
això pluja, allò llàgrimes.

[...]

O el record d'una passejada que mai no va tenir lloc...

Els baladres

Aquí no vam venir mai.
El turó no et coneix.
La teva petja no quedà gravada
a cap pujada
ni en els suaus pendents
ressona el riure de la teva pressa.
Tampoc no és escrit
en les verdes paraules de l'amor:
en les fulles carnoses de les atzavares,

plenes de petites incisions amb noms,
no gaire profundes,
que cicatritzen fàcilment,
Elsi —Dimitris
i una fletxa.

[...]

o una trucada telefònica al cel per deixar un missatge a la mare morta...

Us he deixat un missatge

Sí, hola, em sentiu? Escolteu,
truco de lluny. No em sentiu bé,
que no té bateria la distància?
Parleu des de l'espai mòbil?
Que torni a marcar el zero? Altre cop?
Em sentiu ara?
Em podeu posar amb la mare, si us plau?
Quin número demano? El d'aquest cel
m'han donat. No és aquí?
Puc cridar-li un missatge?

[...]

A través d'aquests objectes, paisatges i instantànies van sorgint els aspectes que dominen la seva poètica: l'absència, el dany i el dolor per la pèrdua, la solitud i el temps, temes que neixen d'un fet vital que la marca decisivament: la mort del marit, el poeta Athos Dimulàs, l'home amb qui havia compartit la vida i que l'havia encoratjat a escriure. Aleshores, els poemes esdevenen un lament constant, una introspecció a la recerca de respostes per una pèrdua injusta, de la qual de vegades responsabilitza el propi difunt.

Cada dissabte

Els testos sense regar m'observen.
La llàntia apagada no em mira.

Aquest vell xaruc m'ha fet arribar tard.
Al principi em pregava
necessitava veure'm cada dia.
Després va canviar la freqüència
que suposadament no vaig entendre bé

i que volia que hi anés un dia sí i l'altre no.

Dos dies més tard
quan em va veure amb la llengua fora, suada
carregada de flors i obediència
va caure dels núvols
què hi fas, aquí, dia feiner, ja t'ho vaig dir
les ànimes treballen a les destil·leries
has de venir en dissabte que lliuren.

[...]

El resultat d'aquesta obsessió, tres anys després, el 1988, va ser el recull poètic *Salve Mai*, un veritable homenatge a la memòria de l'espòs mort. Els versos semblen preguntar-se com es pot recuperar allò que s'ha perdut, que ha desaparegut, giren constantment al voltant de la idea de pèrdua i de recança d'allò que no retorna.

Carta

El carter,
arrossegant la meva esperança amb el seu pas,
avui m'ha tornat a portar un sobre
amb el teu silenci.
Al davant hi havia escrit el meu nom amb oblit.
L'adreça, un carrer inexistent.
Tanmateix, el carter
l'ha trobat amagat en el meu rostre,
mirant les finestres que s'inclinaven amb mi,
llegint-me les mans
que ja modelaven una resposta.
L'obriré amb resignació
i copiaré amb malenconia
el que no m'has escrit.

[...]

Per això les fotografies són sempre presents en les seves composicions, la idea d'atrapar el temps és recurrent, d'un temps que esdevé immòbil, infinit.

Fotografia 1948

Crec que duc una flor a la mà.
Estrany.
Sembla que per la meva vida

un cop passà un jardí.

A l'altra
sostinc una pedra.
Amb alegria i orgull.
Cap sospita
que presagio transformacions,
que tasto defenses.
Sembla que per la meva vida
un cop passà la inconsciència.

Somric.
La corba del somriure,
la sina d'aquesta disposició,
sembla un arc tibat,
a punt.
Sembla que per la meva vida
un cop passà una diana.
I una predisposició de victòria.

La mirada enfonsada
en el pecat original:
assaboreix el fruit prohibit
de l'espera.
Sembla que per la meva vida
un cop passà la fe.

[...]

La crítica arriba a la conclusió que la poesia de Dimulà és una poesia sense objecte, perquè el seu objecte és el no-res, el tema central el pas, progressiu o sobtat, de l'ésser al no-ésser, aquest pas que s'anomena temps, desgast o mort...

Anònim

Et venero, Necessitat
perquè vas crear la continuïtat del món
El dona'm, el no tinc.
Però l'amor no, tu no, Necessitat,
l'amor el va crear la mort
per la salvatge curiositat
de saber
què és la vida.

L'absència i l'oblit tractats com si es trobessin dins d'un calidoscopi, on els colors i les formes es dissolen i es barregen amb la finalitat de ser reconstruïts en una amagada harmonia...

Edifici

Com va anar de debò
aquella gran empresa de sentiments
que vas muntar?

M'han dit que va acabar amb tu.
Si més no, t'has desfet de les obligacions?
Vas ajudar l'oblit a construir?
Feia anys que somiava
una família pròpia
una casa pròpia
lluny
lluny del record
d'aquells que van estimar totes dues.

I tot mitjançant l'element més rellevant de la seva poètica, l'ús extrem i fins i tot acrobàtic de la llengua, dels mots. Qualificada d'anarquista de les paraules, de poeta que, aterrida per l'existència, terroritza la llengua, això no la priva de ser pròxima al lector i d'haver esdevingut molt popular a Grècia. Michel Volkovitch, que l'ha traduït al francès, la considera un «electró lliure». La seva poesia, diu el traductor, es manté en equilibri sobre el cable estès de la llengua, com una funambulista.

Versió de la Creació

Soc un edifici protegit, va dir el caos
als contractistes.
A dins, les coses han de seguir com sempre.
Només permetré petits canvis a la façana.

En un principi fou l'ahir. De seguida,
la clarivident intuïció,
en veure el primer dia construït, cridà:
ai las, que petit ets! No abastes
ni la soledat d'una persona.

L'argila es trasbalsà. Què havia passat?
Als plànols el dia semblava interminable.
Jo mateix vaig veure carregat de terra i de maons

un sospitós camió taronja.
Una mala passada de l'ocàs?

El constructor no es veia enlloc.

[...]

Lúcida i escèptica des de les publicacions més primerenques, la seva dilatada obra és alhora relat i mirall d'una cultura en la qual es barregen la història, la tradició, llengua mil·lenària i el mite. Així, per exemple, evocant el títol i el primer vers del sensual poema de Kavafis, «Torna», recrea l'episodi homèric del comiat d'Ulisses de la nimfa Calipso:

Torna i pren-me

No és el son. És el vent
favorable qui porta els somnis

el vent que van enviar els déus
per enfonsar la calma,
per encadenar la tempesta
i que el comiat d'Ulisses de Calipso
salpés ràpid i sense entrebancs.

[...]

L'element religiós, amb referències als elements propis de l'ortodòxia, són també constants en els poemes, de vegades d'una manera divertida i fins i tot irreverent, com la recreació de la celebració pasqual el diumenge de Resurrecció:

Pasqua al forn

El cabrit belava ronc i insistent.
Vaig obrir el forn enfadada: per què crides, vaig dir,
et senten els convidats.
El teu forn no crema, protestà,
fes alguna cosa, sinó la vostra crueltat
dejunarà en dia de festa.

Hi vaig ficar la mà. En efecte.
Gelat el front, les potes, el bescoll,
l'herba, la pastura, el rocall,
la matança.

[...]

De mica en mica la seva escriptura es recargola, capgira la gramàtica de la llengua en contra del sentit de les paraules, intenta reforçar el poder emotiu del vers a través de la sorpresa i del neguit.

Lladres a la ment

Plora mentre descriu
com els lladres van arrasar casa seva
se li van endur les joies, els miserables,
i van violar els seus valors d'anciana.

No se n'alegra?

Fa anys que cap lladre
no trepitja casa meva
ni per fer un cafè
tot i deixar oberta a propòsit la cafetera

Cada cop que hi torno, prego
trobar forçats els ullals
de la porta
els llums sacsejats, com acabats
de colpejar
contra el cap d'un terratrèmol altíssim
i veure robades les exèquies
dels regnes momificats del mirall
com si algú s'hagués afaitat al bany
i hagués fet sortir barba
al meu tacte imberbe,
el seu fracàs lligat de peus i mans
tirat per terra
mentre de la cuina arriba compassat vapor
de petges calentes amb abundant
canyella pel damunt.

Aquests exemples són una mostra de la dificultat de traduir una poètica en aparença simple, que parla, ja ho hem dit, de coses quotidianes, però alhora extraordinàriament complexa, on les funcions morfosintàctiques i semàntiques de les paraules esdevenen la matèria del poema en si mateix, prenen vida, parlen i dialoguen entre elles...

La pedra perifràstica

Parla.
Digues alguna cosa, el que sigui.
No et quedis aturada com una absència d'acer.
Tria ni que sigui una paraula
que et lligui més estretament
a l'ambigüitat.
Digues:
«debades»,
«arbre»,
«nu».
Digues:
«Ja veurem».
«imponderable»,
«pes»
Hi ha tantes paraules que somien
una vida curta, lliure, amb la teva veu.

[...]

Un estil que l'autora va anar polint al llarg d'una dilatada escriptura, a partir d'una poesia existencial, amb l'abandonament progressiu de la rima del primer poemari, l'adopció formal del vers lliure i un incipient recargolament lingüístic en les composicions:

Record

Passatger.
I pel meu gust especialment pintoresc.
Com mancat de vida, com estrany,
però estimat.
La seva violència una malaguanyada albada.
Ens ofegàvem.
Estret l'habitatge de la nostra passió,
i una amarga aglomeració els nostres cossos.
Els nostres plans de sostre baix,
bicolor la il·luminació del cor,
i estranys els quadres de la nostra ment.

Va ser passatger.

fins aconseguir un estil depurat, de vegades descarnat, on l'essència del poema ja no és el contingut, sinó el continent, les paraules que transmeten el missatge, igual que ho fa el telèfon, una imatge o una carta:

Anuncis

Disponible desesperació
en immillorable estat
i ampli carreró sense sortida.
A preu de saldo.

En venda terreny
productiu i inexplotat
per manca de sort i de ganes.

I temps
completament sense usar.

Informacions: Cul-de-sac.
Hora: Qualsevol

Kikí Dimulà ens ha deixat, doncs, un missatge, un missatge poètic potent i personal que ha estat tot un repte de traducció.

Kikí Dimulà. *Us he deixat un missatge*. [Traducció, introducció i notes de Joaquim Gestí]. Barcelona: Godall, 2020.